

TENDÈNCIES RECENTS DE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA A ANDORRA: ENSENYAMENT I USOS LINGÜÍSTICS *

Maria MARQUET

1. L'ESTRUCTURA EDUCATIVA ANDORRANA

Introducció

Si Andorra és considerada per molts un estat multilingüe, si bé la llengua oficial i pròpia és el català, ens podríem qüestionar si Andorra viu feliçment la seva diversitat lingüística. És un fet que al carrer, a part del català –que ens agradaria sentir més– se sent cada cop més el portuguès, sembla que menys els francès i molt el castellà. Els mateixos professors del Lycée afirmen que la llengua dominant al pati és el castellà.

I com ho vivim els andorrans? No cal dir que no ens agrada gens sentir-nos estranys en la nostra pròpia terra, quan algú d'un servei públic o comercial a qui demanem alguna cosa ens diu que no ens entén i ens demana que li parlem en una altra llengua. També és veritat que la nostra condició de plurilingües –i ho dic molt modestament– fa que ens adaptem ràpidament a la llengua dels altres i no els exigim cap esforç perquè ens parlin la nostra llengua.

Cal dir que el Govern d'Andorra, com veurem més endavant, ha posat en marxa els mecanismes necessaris –no sé si suficients– per posar a l'abast de tots aquells que ja no estan en edat escolar les eines necessàries per poder conèixer la llengua catalana, la història, la geografia i les institucions andorranes.

Alguns empresaris han acollit la idea favorablement i l'ha posat en pràctica en les seves empreses i negocis.

I l'escola? I aquest és el nostre objectiu: explicar el funcionament de l'estructura educativa andorrana, que com veurem és singular i ha anat evolucionant des de principis de segle. Aquesta estructura, amb la coexistència de sistemes educatius diferents, ha anat adquirint en els darrers decennis una complexitat inseparable del procés institucional experimentat al país i de l'evolució de la mateixa societat.

1.1. Perspectiva general

L'any 1900, s'obren les escoles franceses. L'any 1930, s'obren les escoles espanyoles. El 1966, comença a funcionar el Col·legi Sant Ermengol, bastit per la Mitra, i el 1968 s'inaugura l'Institut Janer, ambdós de caràcter religiós. El 1972 es crea l'Escola Meritxeil, amb la finalitat d'atendre els infants i els joves amb necessitat especials.

---

* Aquest article és la redacció *in extenso* de la intervenció que l'autora va fer en la taula rodona sobre Andorra organitzada pel Grup Català de Sociolingüística el dia 26-XI-1997.

L'any 1982, el Govern d'Andorra promou la creació de l'Escola andorrana com una alternativa vàlida i viable a alguns dels problemes educatius del país, amb la finalitat de fomentar i enriquir els elements culturals específics de la societat andorrana.

Ja en un informe de 1972 el Consell General de les Valls detecta la necessitat de posar en marxa un *programa d'andorranització* en els sistemes educatius francesos i espanyols per tal de preservar la identitat i les peculiaritats del país, mitjançant l'ensenyament de la llengua catalana i de la història, la geografia i les institucions d'Andorra.

D'altra banda, el 1962 es posen en marxa activitats de formació dirigides a persones adultes interessades en l'aprenentatge de la llengua catalana, de la història i de les institucions andorranes.

Finalment, el 1988 inicien les seves activitats dos centres de formació superior dedicats a necessitats concretes del món laboral: l'Escola Universitària d'Infermeria i l'Escola d'Informàtica d'Andorra.

2. MARC LEGAL

El fonament legal de l'educació reposa, principalment en la Constitució (març 1993) i es troba desenvolupat en la Llei qualificada d'educació de setembre, de 1993, en la Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà, de juny de 1994, i en els acords i tractats internacionals signats amb els estats veïns.

El preàmbul de la Llei qualificada d'educació declara que la llei estableix l'estructura educativa andorrana a partir de la realitat existent: la de diversos *sistemes educatius* que coexisteixen dins d'una sola *estructura educativa*, una especificitat certament enriquidora, a la qual no es vol renunciar.

En l'article tercer de la Llei, una de les finalitats és impulsar el català com a llengua pròpia del país, vetllant perquè se n'assoleixi un domini correcte i un ús matissat i ric.

- Es reconeix la diversitat de sistemes educatius, que seran regulats per conveni.
- Els centres docents seran públics i privats.
- El català és la llengua pròpia del sistema educatiu, però cal fomentar l'aprenentatge de les llengües estrangeres.
- Es crea el Consell Andorrà de l'Ensenyament (CADE) com a organisme col·legiat de participació de la comunitat educativa.
- Els centres que segueixen el sistema educatiu andorrà estan regulats per la Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà, aprovada pel Consell General el 9 de juny de 1994, que desenvolupa l'article 6 de la Llei qualificada d'educació.
- En el títol preliminar, la Llei considera que el sistema educatiu andorrà és l'eix vertebrador de l'educació andorrana i garanteix "la unitat del procés educatiu". A més, determina les finalitats del sistema educatiu andorrà i les atribucions del Govern, com ara l'establiment de programes, l'avaluació, l'expedició de títols acadèmics, etc.

La regulació dels centres docents que es regeixen per altres sistemes queda recollida en els convenis signats amb el Govern espanyol l'11 de gener de 1993 i amb el Govern francès el 19 de març de 1993.

Aquests convenis reconeixen que els centres docents espanyols i francesos contribueixen a garantir una obra de servei públic a Andorra i afirmen que l'ordenació i el contingut

acadèmic d'aquests centres mantenen els criteris dels estats respectius: Espanya i França. A més a més, han d'impartir un programa complementari de formació andorrana, amb continguts específics i obligatoris de llengua catalana, geografia, història i institucions d'Andorra en totes les franges del sistema educatiu.

3. SISTEMES EDUCATIUS

Actualment conviuen a Andorra tres sistemes: el sistema andorrà, que veurem més endavant, el sistema espanyol i el sistema francès.

3.1. El sistema espanyol es presenta de la manera següent:

- Les escoles espanyoles que imparteixen educació infantil i primària, repartides en totes les parròquies.
- Les escoles congregacionals:
  - El col·legi Sant Ermengol ofereix educació fins al batxillerat.
  - L'Institut Janer ofereix educació infantil, primària i formació professional.
  - L'escola de la Sagrada Família imparteix educació infantil i primària.
  - L'Institut de batxillerat imparteix estudis de batxillerat i de COU.

3.2. El sistema francès es presenta de la manera següent:

- Les escoles franceses que imparteixen el nivell maternal i elemental es reparteixen en totes les parròquies.
- El Liceu Comte de Foix, que imparteix l'ensenyament secundari i ofereix estudis professionals.

3.3. El sistema andorrà. L'Escola andorrana. Perspectiva general.

L'Escola andorrana neix l'any 1982, com a eix vertebrador de l'educació a Andorra, i garanteix la unitat del procés educatiu. És una alternativa als sistemes francès i espanyol, amb la finalitat de fomentar i enriquir els elements culturals específics de la societat andorrana.

1982. L'Escola andorrana obre les portes i es crea l'Escola Maternal andorrana. S'hi acullen nens i nenes de 3 a 6 anys. La idea principal és tenir en compte el fet diferencial andorrà tant des del punt de vista cultural com del lingüístic. L'Escola es va definir seguint el procés cronològic següent:

1985-86 Primera ensenyança	1r cicle (6-8 anys) 2n cicle (8-10 anys) 3r cicle (10-12 anys)
1991-92 Segona ensenyança	1r cicle (12-14 anys) 2n cicle (14-16 anys)
1995-96 Batxillerat, 3 modalitats:	Científicotecnològic Economicosocial (16-18 anys) Humanisticolingüístic

Així doncs, al final del curs acadèmic 1995-96 es compta amb la primera promoció d'alumnes que han cursat el batxillerat a l'Escola andorrana.

3.3.1. *Principis bàsics*: l'Escola andorrana es defineix com una escola pública.

Els programes s'arrelen en el fet diferencial andorrà, però també tenen en compte la integració futura dels alumnes als estudis superiors francesos i espanyols dins del marc de les directrius europees en matèria educativa.

El fet diferencial andorrà en les facetes geogràfica, històrica, política, institucional, econòmica, lingüística, demogràfica i cultural és inseparable dels vincles i de les relacions internacionals amb Espanya i França.

L'Escola andorrana es proposa establir i potenciar les relacions de coordinació amb els sistemes d'ensenyament de tots dos països, que, d'altra banda, són igualment presents a Andorra i formen part de la seva estructura educativa.

És també un objectiu bàsic de l'Escola andorrana aconseguir que, en acabar l'ensenyament obligatori (6-16 anys), els alumnes hagin adquirit el domini del *català* , el *francès* , el *castellà* i el coneixement d'una quarta llengua, l' *anglès* .

4. PLANTEJAMENT LINGÜÍSTIC

Introducció

La Constitució estableix que la llengua oficial de l'Estat és el català. La Llei qualificada d'educació disposa que el català és la llengua pròpia del sistema educatiu andorrà, però també diu que es promourà l'aprenentatge de llengües estrangeres, que podran ser vehiculars per tal d'afavorir l'obertura de la cultura universal i la relació fluïda amb els altres països.

4.1. *L'Escola andorrana té vocació plurilingüe*

D'acord amb aquests principis, l'escola andorrana s'organitza com una escola plurilingüe i doncs pluricultural, les finalitats de la qual destaquen que, en finalitzar l'ensenyament obligatori, els escolars tinguin un nivell de domini de les tres llengües (català, francès, castellà) i en coneguin una quarta, que en aquests moments és l'anglès. Si bé l'ensenyament –aprenentatge de les tres llengües (francès, castellà, anglès)– es basa en el coneixement de la llengua catalana dels alumnes d'Andorra, l'Escola té molt present que no és gens menyspreable la xifra d'alumnes que tenen el castellà com a llengua pròpia i, en menor mesura, el francès i el portuguès. Per això, per a la consecució dels diferents objectius lingüístics, l'Escola andorrana ha de considerar la diversitat sociolingüística del seu alumnat.

D'altra banda, si l'Escola té vocació plurilingüe i pluricultural, la podem definir com una escola de projecció europea. Per aquesta raó els responsables elaboren els seus programes d'informació, de planificació i d'avaluació tenint sempre presents les directives europees.

4.2. *Situació del francès a Andorra i a l'Escola*

Donada la presència minvant, actualment, de la llengua francesa en el context familiar i social de la majoria dels nens i joves d'Andorra, l'Escola andorrana n'afavoreix la presència en el context escolar, de manera que la seva adquisició es faci des de les primeres activitats d'ensenyament-aprenentatge. Així, s'introdueix en l'ensenyament maternal (4-6 anys) i ocupa una part important de les activitats de la primera ensenyança amb un ensenyant a l'aula que utilitza el francès com a llengua vehicular. Aquest ensenyant "cohabita" amb un ensenyant de català durant tota la maternal.

4.3. *Situació del castellà a Andorra i a l'Escola*

La situació del castellà a Andorra és ben diferent de la situació del francès. De fet, el castellà té una presència important en les relacions socials, al carrer, en tots els mitjans de comunicació, de manera que independentment de la llengua familiar els nens d'Andorra l'incorporen des de les seves relacions informals. Això no significa que l'Escola andorrana abandoni l'ensenyament dels usos formals de la llengua castellana. S'introdueix en la primera ensenyança en el tercer cicle (10-12 anys) com a matèria amb l'objectiu d'iniciar l'aprenentatge dels seus usos en relació amb les activitats d'ensenyament-aprenentatge, i es continua estudiant al llarg de la segona ensenyança (12-16 anys).

4.4. *Situació de l'anglès a Andorra i a l'Escola*

També a Andorra la llengua anglesa té una gran importància en diferents àmbits de la societat i el seu coneixement es revela com una necessitat cada cop més urgent. L'Escola andorrana respon a aquesta necessitat dins el context escolar i inicia l'ensenyament-aprenentatge de l'anglès en el marc de la primera ensenyança. Els alumnes es familiaritzen amb aquesta llengua en el segon cicle (8-10 anys), continuen en el tercer cicle i en la segona ensenyança (12-16 anys) adquireixen un nivell de domini adequat.

4.5. *Les llengües dins del sistema educatiu de l'Escola andorrana*

4.5.1. Educació maternal

Maternal A (3-4 anys)

La llengua vehicular és el català i les activitats s'organitzen amb la presència de dos ensenyants.

Maternal B (4-6 anys)

Les llengües vehiculars són el català i el francès i les activitats s'organitzen amb la presència d'un ensenyant de català i d'un ensenyant de francès.

4.5.2. Primera ensenyança

Les llengües vehiculars són el català i el francès, i en totes les aules hi ha un ensenyant

de català i un de francès. El castellà s'introdueix com a assignatura en el tercer cicle i en pren cura un ensenyant de castellà. Quant a l'anglès, es realitzen activitats en llengua anglesa de la mà d'un ensenyant d'anglès al llarg del segon i tercer cicle.

Primer cicle (6-8 anys)

La lectura i l'escriptura es realitzen en llengua catalana. Aquest cicle té com a objectiu el domini del codi escrit del català. La llengua francesa la utilitza fonamentalment en forma oral un dels ensenyants del grup classe en les activitats d'ensenyament-aprenentatge.

Les àrees desenvolupades per ensenyants especialistes (música, plàstica i educació física) es fan en llengua catalana o en llengua francesa, la mateixa en tot el cicle.

Segon cicle (8-10 anys)

Els seus objectius persegueixen la consolidació del codi escrit en llengua catalana i s'introdueix l'ensenyament de la lectura i l'escriptura en llengua francesa. Igualment, s'inicien activitats orals en llengua anglesa (aproximadament dues sessions setmanals d'uns 30 a 40 minuts). Com sempre, a l'aula hi ha dos ensenyants: un de català i un de francès. Les activitats en llengua anglesa les realitza un ensenyant d'anglès.

Les àrees desenvolupades per especialistes (música, plàstica i educació física) es fan en llengua catalana o en llengua francesa, la mateixa en tot el cicle.

Tercer cicle (10-12 anys)

Al llarg del cicle, els alumnes incorporen usos nous de la lectura i l'escriptura relacionats amb les activitats d'ensenyament-aprenentatge des de la llengua catalana i accedeixen al domini del codi escrit en llengua francesa. Igualment, continuen realitzant activitats en llengua anglesa durant aquest cicle.

En aquest cicle s'introdueix la llengua castellana com a assignatura, amb l'objectiu d'iniciar la formalització del coneixement informal que en tenen generalment els alumnes.

A l'aula, hi ha un ensenyant de català i un de francès. Tant de la llengua anglesa com de la llengua castellana en tenen la responsabilitat els ensenyants d'anglès o de castellà, respectivament.

4.5.3. Segona ensenyança

Al llarg dels dos cicles de la segona ensenyança, les activitats d'ensenyament-aprenentatge es vehiculen bàsicament en llengua catalana, mitjançant un ensenyant d'àrea o assignatura. Les llengües castellana, francesa i anglesa tenen una gran presència en l'horari escolar. Tant en el primer cicle com en el segon, sumen dotze hores setmanals.

Primer cicle (12-14 anys)

En aquest cicle, els alumnes inicien una explotació global del llenguatge tant des del punt de vista oral com escrit de la llengua catalana, consoliden el coneixement del codi escrit en llengua francesa i s'inicien als usos escolars nous d'aquesta darrera llengua.

Els objectius de la llengua castellana són els mateixos que els de la llengua francesa. En llengua anglesa es tracta sobretot de possibilitar usos orals i utilitzar el codi escrit.

Les àrees d'educació física i esportiva i d'educació artística poden emprar la llengua francesa com en el primer cicle. Així mateix, es poden vehicular altres assignatures en llengua castellana i francesa per tal d'assolir els mateixos objectius en cada una d'elles en acabar el cicle.

Segon cicle (14-16 anys)

Al llarg d'aquest cicle s'han de plasmar els objectius lingüístics de l'Escola andorrana en forma de capacitats lingüístiques dels alumnes, de manera que siguin capaços d'usar de manera tan semblant com sigui possible en les activitats d'ensenyament-aprenentatge tant la llengua catalana com les llengües francesa i castellana. A més a més, han de ser capaços d'usar la llengua anglesa en situacions de la vida quotidiana, tant oralment com mitjançant l'escriptura.

Les àrees d'educació física i esportiva, i d'educació artística poden emprar la llengua francesa. Així mateix, es poden vehicular altres assignatures en llengua castellana i francesa per tal d'assolir els mateixos objectius en cada una d'elles en acabar l'ensenyament obligatori.

4.5.4. Batxillerat (16-18 anys)

La llengua catalana i la llengua anglesa, assignatures comunes obligatòries, són ensenyades per especialistes en cada una de les opcions de batxillerat. En les tres modalitats de batxillerat, es poden vehicular altres assignatures en llengua castellana i francesa.

Batxillerat científicotecnològic

Els alumnes trien entre la llengua francesa o castellana (3 hores setmanals).

Batxillerat economicosocial

Els alumnes trien entre la llengua francesa i la llengua castellana (3 hores cada setmana). Poden cursar també l'alemany o l'italià com a assignatures de lliure elecció.

Batxillerat humanisticolingüístic

Els alumnes estudien la llengua castellana, la llengua francesa i el llatí amb una dedicació de 3 hores setmanals per a cada una. També poden fer, com a assignatures de lliure elecció, l'alemany, l'italià i el grec.

5. CONCLUSIONS

Hem vist que les escoles franceses i espanyoles inclouen en els seus programes les matèries que arrelen i identifiquen els alumnes al país on viuen: llengua catalana, geografia, història, institucions andorranes.

El Ministeri d'Educació (fora del context escolar) posa en marxa una política lingüística adreçada a tots aquells que desitgen conèixer la llengua, la geografia, la història i les institucions del país, i encoratja tots els ciutadans que viuen a Andorra a conèixer millor el país.

L'Escola andorrana articula l'ensenyament de totes les llengües a partir de la llengua catalana.

D'ara endavant, atès que l'Escola andorrana considera la diversitat sociolingüística del seu alumnat, haurà de tenir en compte en un futur no gaire llunyà, dins del seu plantejament lingüístic, la presència d'altres llengües en el currículum de l'alumnat, realitat que els responsables de l'Administració i de l'Escola semblen tenir molt present.

El Ministeri d'Educació potencia i afavoreix l'ensenyament-aprenentatge de les llengües, responent així a les necessitats i als interessos dels alumnes que han de formar part d'una Europa unida i alhora plurilingüe i pluricultural.

FONTS DOCUMENTALS UTILITZADES

Llei qualificada d'educació. Govern d'Andorra. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports. Març de 1994.

L'estructura educativa d'Andorra. Govern d'Andorra. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports. Edició de 1996.

Llei d'ordenament del sistema educatiu andorrà. Govern d'Andorra. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports. Novembre de 1996.

Programa/Presentació Escola andorrana. Govern d'Andorra. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports. Març de 1996